

ÚVOD DO NÁUKY O NÁRODOCH

ŠTEFAN POLAKOVIČ, Buenos Aires

Skutočnosť národov v živote ľudstva nútila v posledných časoch mysliteľov, aby sa ňou zaoberali a hľadali jej posledné príčiny, teda ich vznik, ich podstatu a zmysel jestvovania. Hľadanie posledných príčin je úlohou filozofie, preto hľadanie národného patrí do oblasti filozofie. Z tohto dôvodu sa začalo hovoriť a písať o filozofickej antropológii.

Vzdelanejší ľudia si vo všeobecnosti myslia, že vedia, čo je národ. No napríklad španielsky filozof José Ortega y Gasset, ktorý sa venoval úvahám o národoch, po dlhom čase priznal, že nevidí jasne, čo tvorí podstatu národov. Tak vo svojej knihe *La rebelión de las masas* napísal: „Je známe, že ešte nie je definované, v čom spočíva národ“. A v r. 1949 na konferencii v Berlíne zopakoval tú istú myšlienku inými slovami: „Je veľmi dôležitou úlohou dosiahnuť jasnosť a presnosť v otázke, k akému druhu skutočnosti patrí to, čo nazývame národmi.“

Musí tu byť teda niečo, čo prekáža úplnému pochopeniu podstaty národov, keď Ortega uznal svoju porážku v otázke národa.

Osobne zdieľam mienku Ortegovu, lebo hoci sa vyše tridsať rokov venujem tomuto páľčivému problému, nedospel som k takej jasnosti, ktorá by presvedčila všetkých o prijateľnosti mojich poučiek.

Za posledných dvesto rokov vznikla nesmierne rozsiahla literatúra o národoch vo všetkých rečiach. Od druhej svetovej vojny sa záujem o národné len zvýšil. Rôznorodosť definícií národa a jeho opisov naznačuje, že sme ešte ďaleko od konečného poznania tohto problému.

Ak analyzujeme bezpočetné definície národa, ktoré sa objavili za posledné storočia čiže odkedy sa tematika národa stala páľčivým problémom ľudstva, pridáme k záveru, že všetky vyjadrujú len časť pravdy bez toho, že by ktorákoľvek z nich obsiahla celú skutočnosť toho, čo je národ, i keď musíme priznať, že tieto definície sa v určitých základných bodoch zhodujú. Čo na mňa urobilo dojem pri analyzovaní mienok autorov, bolo poznanie, že zhoda vo vyjadrovaní podstatných charakteristík národov bolo niekedy výsledkom intuície. Platí to napr. o základných poučkách E. Renana a Ortegu y Gassetu. Inokedy sú výsledkom „reductionis ad nihilum“ (úplného rozdrobenia), ako napr. u K. Deutscha, vedúceho skupiny „nationbuilders“ v USA (nazvaných tak po druhej svetovej vojne, lebo prišli s myšlienkou, že národy sa dajú veľmi rýchlo vyrábať). Deutsch vyšiel zo sociológie a rozhodol sa „rozpitvať“ skutočnosť národa. Avšak na konci toho „pitvania“ uznal, že po rozsekaní „ostalo niečo, čo sa nezaznamenalo“. Nezaznamenalo sa, lebo sa nedalo zazna-

menat', a nemohlo sa zaznamenať, lebo to čosi je nemerateľné. Deutschova vivisekcia národa podobá sa rezsekaníu ľudského tela s úmyslom objaviť dušu. Výsledok? Namiesto duše nám zostane v rukách mŕtvola.

1. Národ – neznáma hodnota ľudstva. Potreba náuky o národe. Poznanie toho, čo je národ, uniká v čase a nevieme, či a kedy k tomu poznaniu dospejeme. Ide o niečo podobného ako poznanie človeka: napriek úsiliu množstva rozličných vied, zaoberajúcich sa výskumom človeka, napriek výkonom umelcov od čias sumerského Gilgameša (2 500 rokov pred Kr.) až po posledných veľkých básnikov, spisovateľov a umelcov každého druhu a napriek príspevku náboženstva musíme priznať, že sokratovský príkaz „Poznaj sám seba“ je nateraz nespĺnenou túžbou. Vždy znovu sa objavuje v dejinách otázka: Kto som? Kto je človek?, ako to vyplýva aj z knihy *Človek* židovského filozofa Martina Bubera. Že človek je tajomstvom, to si všimol už grécky autor Sofokles, ktorý nám v *Antigone* zanechal toto svoje presvedčenie: „Mnoho je tajomstiev, no zo všetkých najväčším je človek“.

Ale práve tak, ako človek čaká odpoveď na otázku o svojej podstate, aj národy čakajú odpoveď na otázku o zmysle svojho jestvovania a o svojej podstate; majú to však o to ťažšie, že dosiaľ nevznikol a neinštitucionalizoval sa vedný odbor, ktorý by sa venoval výlučne objektívnej skutočnosti, ktorú predstavujú v živote ľudstva národy. V sociológii, práve a filozofii sa problém národov rieši iba nedostatočne a marginálne.

Čo je na príčine, že sa ešte nevytvorila náuka o národe (naciológia)? Odpoveď je jasná. Kým človek je predmetom pýtania sa už od čias Gilgameša, národy sa stali predmetom záujmu len za posledných dvesto rokov. V časoch Sokrata, Platóna a Aristotela, kedy sa kladli základy európskej filozofie, sa národy (ethné) ešte len začínali tvoriť. Preto Aristoteles označil človeka za „spoločenského tvora“ (zoón politikón). Dnes by ho na prvom mieste označil za „zoón ethnikón“ a len na druhom mieste za „zoón politikón“.

Nik dnes nepochybuje o naliehavej potrebe objasniť čo najhlbšie podstatu národov, o čom svedčí rozsiahla literatúra. Videli sme, že Ortega y Gasset už pred polstoročím nástojil na tom, že je dôležité jasne a presne určiť k akému druhu skutočnosti patria národy.

Prečo je to také nesmierne dôležité? Pre viaceré príčiny:

1. Predovšetkým preto, lebo národné cítenie patrí ku kvalite ľudského života. Národy majú totiž aj hlboký ľudský aspekt. Známe je, že jestvuje všeobecná vedomá túžba patriť k nejakému národu. O tejto túžbe vyjadrili sa často dojímavým spôsobom mnohí básnici – nielen slovenskí (Hviezdoslav, Beniak, Dilong, Žarnov a i.), ale aj iní. Emigrantská chorvátska poetka narodená v Bilbao (Španielsko), Oľga Brajanovič, v básni *Mojoj Hrvatskoj* napísala: „Ukryla som v sebe tvoj život ako vzácny drahokam. Viem, že som iba kvapka tvojej krvi, ktorá klokotom vyrazila z tvojej poslednej rany takej hlbokej, že si nami postriekala celý svet“.

Vo vzťahu k Angličanom, Francúzom a Španielom Ortega y Gasset napísal, že „národom je pre nich ... ich materinský jazyk, ich náboženská a heroická tradícia,

ich prastaré zvyky, ich zvláštny spôsob myslenia, cítenia a prežívania“. Podľa neho všetky tieto podoby života tvoria „celok existencie človeka“ a „to je to najlepšie, čo sa môže stať“. Avšak to je postoj nielen Ortegom spomenutých národov, lež príslušníkov všetkých národov. Ešte aj Cigáni lipnú s láskou na svojej cigánskej národnosti. Cigán chce byť človekom na cigánsky spôsob, ako to napísal španielsky cigánsky autor Juan de Dios Ramírez Heredia: „Každým dňom pridržame sa viac a s novými silami našich zvykov a tradícií – skutočnej predlohy našich dejín a nevädnuceho zákonníka našej spoločenskej morálky“. Aj Židia chcú byť ľuďmi na židovský spôsob a Slováci na spôsob slovenský, a to aj napriek temer polstoročnému ovplyvňovaniu Slovákov v duchu českom, ako to nariadilo Benešovo *Memorandum o slovenskej otázke*.

2. Bez príslušnosti k národu chýba ľudskej osobnosti dôležitý rozmer duchovného života, ktorý nemôže nič nahradiť. Etnická osamotenosť je často príčinou psychickej traumy. Tomuto problému venovali pozornosť spisovatelia kečua Argueda a maya Asturias. Etnická osamotenosť bola predmetom románov ako *Duch hasne* (Lajos Zilahy), *Mat' volá* (Martin Kukučín), *Moskovita* a *Svetlá na úsvite* (Henry Troyat a Korene (Alex Haley).

3. Bez správneho a úplného pochopenia toho, čo je národ, v mnohých politických spoločnostiach vznikajú zbytočné napätia, ako na to poukázal rakúsky naciológ T. Veiter vo svojej knihe *Národnostné spory a právo národnostných skupín* (W. Braumüller, Viedeň, 1984). Ako je známe, štáty môžu byť jednonárodné, dvojnárodné alebo mnohonárodné. V jednonárodných štátoch je aj politická spoločnosť jednonárodná, ako napr. v Írsku, Nórsku, Dánsku a pod. Tam nevznikajú národnostné spory. Avšak v štátoch, ktoré sú dvojnárodné, mnohonárodné alebo ktoré majú národnostné menšiny a skupiny, politická spoločnosť je rôznorodá a musí prijať ako celkom prirodzenú vec spolunažívanie s občanmi, ktorí hovoria inými jazykmi, majú iné národné kultúry a majú aj iné národné záujmy. A to nie je ľahké, ak chýba vzájomné porozumenie, ako vidno napríklad na francúzskej neznášanlivosti voči Bretóncom alebo na španielskej netrpelivosti s Kataláncami a zvlášť Baskami. Známe sú tiež napätia medzi Valónmi a Flámami v Belgicku. A nemusíme ani chodiť do cudziny. Aj spolunažívanie Slovákov a Čechov viedlo k rozpadu jednotného štátu – pre národnostné ohrozovanie jestvovania slovenského národa a pre ekonomické príčiny.

4. Nespravodlivosti voči národom sú príčinou medzinárodného a medzištátneho napätia. Vznikajú rebélie a ozbrojené povstania a mier na svete je stále ohrozovaný. Tak sa stále búria Kurdovia – či už v Turecku, Iraku, alebo v Iráne, kde nemajú nijaké národnostné práva. V tomto prípade je dna príčine imperiálne nepochopenie národov zo strany Britskej ríše na konci prvej svetovej vojny, kedy mohla pomôcť ku vzniku samostatného Kurdistanu. Ide o dvadsaťmiliónový národ!

5. Hoci ešte mnohé národy čakajú na vyriešenie svojich národnostných problémov, predsa je pravdou, že ľudstvo vstúpilo definitívne do obdobia národov, ako ho predvídal náš veľký mysliteľ Ľudovít Štúr a po ňom anglický historik Arnold Toynbee, ktorý bol svetovým vývinom nútený uznať, že „vznik nových národných štátov

znamená príchod nového obdobia, ktorého charakter určuje práve táto skutočnosť“. Do vedomia sveta pomaly preniká poznanie, že pravými subjektami medzinárodného práva sú národy, a nie štáty, ako to učili zakladatelia talianskej školy medzinárodného práva T. Mammiani a P. S. Mancini. Je to skutočná revolúcia v oblasti práva, ktorá povedie ku skončeniu dobývania cudzích krajov, násilného odnárodňovania a genocíd. Táto revolúcia povedie aj k poznaniu, že tak veľké, ako aj malé národy sú rovnoprávnymi zložkami ľudstva, ktoré bude treba reorganizovať na základe národov, a nie štátov. Pravdaže, ide o vidinu, ktorej uskutočnenie potrvá ešte stáročia.

Pre všetky tieto dôvody je treba dosiahnuť jasnosť a presnosť v chápaní toho, čo sú národy.

Aby sa však dospelo k tomuto cieľu, je potrebný vedecký odbor, ktorý sa bude venovať výlučne tejto téme nesmiernej dôležitosti. Týmto odborom môže byť len náuka o národe – naciológia. Naciológia je neologizmus ako mnohé iné, ale neologizmus, ktorý jasne označuje príslušnú vedu. Známe je, že ani etnológia, ani etnografia, ani sociológia, ani sociografia, ani antropológia, ani archeológia a ani história nepovažujú národ za výlučný predmet svojho výskumu. Naciológia sa nebude zaoberať výlučne opisom života národov (folklórom), i keď potrebuje jeho výsledky. Jej hlavnou úlohou je priblížiť sa čo možno najbližšie k samej podstate národa ako takého, teda ku spoločnému menovateľovi všetkých národov. Naciológia preniká za vonkajšie javy, a preto má charakter metafyzickej disciplíny, „metafyzickej“ v zmysle aristotelovskom. Inými slovami, naciológia je predovšetkým ontológiou národov, teda učením o národnej bytosti.

Keď sa Ortega y Gasset pýtal, k akému druhu skutočnosti patrí to, čo nazývame národmi, nastolil metafyzický, konkrétne ontologický problém, hoci on sám nebol metafyzikom, lež „historiológom“, ako sa sám označil. Ortega y Gasset si však napriek tomu uvedomil, že ak národy jestvujú, musia patriť k nejakému druhu jestvujúceho. Inými slovami, že ich treba klasifikovať alebo, aby som použil výraz, ktorému nás naučil marxizmus, zakádrovať.

Môžeme si však položiť otázku: jestvujú národy ako bytosti odlišiteľné od iných druhov skutočnosti? Túto otázku si Ortega y Gasset nikdy nepoložil, lebo ako historik bol v stálom styku s národnými skutočnosťami a okrem toho prirodzený rozum mu nedovoľoval popierať to, čo je zrejmé. Ortega vedel, že národy boli, sú a budú až do skončenia časov, hoci on sám sa mýlil v niektorých konkrétnych prípadoch, pretože mu chýbal jasný a presný pojem národa. Myslitelia, ktorí popierajú poznateľnosť človeka, budú zrejme popierať aj poznateľnosť národov.

Ak národy jestvujú, je úlohou náuky o národe (naciologie) skúmať, aké predpoklady musí splniť nejaká skupina, aby sme mohli v nej rozpoznať obraz národa.

Aby sa mohla splniť táto úloha, bude potrebné odstrániť mnoho pojmových zmätkov a nejasností, ktoré zakalili pojmový obsah národa v dôsledku nedodržiavania základných zákonov logiky.

Ak teda národ aj je sociálnym javom, nie je hocijakým ľudským spoločenstvom. Nie je teda klubom, do ktorého sa vstupuje a vystupuje; nie je spoločenstvom ná-

národné je trvalé, kým občianske je prechodné, odborník na ústavné právo prof. Ramella mi napísal list, v ktorom súhlasil s mojimi závermi. Vo svojej knihe *Nacionalidad y ciudadanía* (1978) už predtým odsúdil právnický zmätok vo veci pojmov „národnosť“ a „občianstvo“.

Určitá, ale len veľmi prechodná zmena v postoji štátnej správy sa objavila, keď Argentína obsadila Malvínske ostrovy. Vláda ich občanom zaručovala argentínske občianstvo s ponechaním anglickej národnosti (vo zmysle jazyka a kultúry a dvojja-zyčnú obecnú správu). K úprave ústavy v tejto veci nedošlo, lebo vojnu Argentína prehrala. V tom čase som napísal štúdiu *Ciudadanía y nacionalidad de los malvinenses* (časopis Papiro, jún 1982) ako príspevok k objasneniu týchto základných pojmov.

Všetky tieto nejasnosti okolo pojmu „národ“ sú dôsledkom francúzskej megalománie a šovinizmu. Francúzi nemohli zniesť prítomnosť skvelého keltského národa bretónskeho na území Francúzska. Preto sa od čias veľkej revolúcie všetky vlády Francúzska sústreďovali na zničenie bretónskeho jazyka a kultúry. Nakoniec, aby zachránili francúzsku emigráciu pre metropolitné Francúzsko, začali zavádzať výraz „ethnie“ vo význame „nation“ (národ). To opäť prispelo k medzinárodnému zmätku, lebo výraz „ethnie“ sa uchytil nielen v krajinách Nového sveta, ale našiel odozvu aj v Európe, kde sa stal parenišťom nezmyselných pojmových kombinácií.

Môžeme sa spýtať: ak „ethnie“ má znamenať „národ“, akým výrazom chcú nahradiť „nationalité“, „národnosť“, teda národnú príslušnosť? Podľa logiky mala by to byť odvodenina gréckeho slova „ethnos“, teda „ethnotés“. A ako z „ethnos“ urobili „ethnie“, z „ethnotés“ by mali urobiť výraz „ethnotie“. Ešte som v nijakej knihe nenašiel tento „výtvor“. Ako výsmech kultúry sa ešte môžeme dožiť, že napr. predsedom Európskej únie raz bude nejaký politik „flámskej“ alebo (prečo nie?) „slovenskej ethnotie“.

Napokon azda nebude od veci povedať, že pomníkom tohto zmätku na medzinárodnom poli sú *Spojené národy* (United Nations), ktoré neorganizujú národy, lež štáty. Preto Solženicyn vo svojej reči pri udelení Nobelovej ceny označil OSN za bastardný výtvor.

Kým v živote človeka je miesto len pre jeden národ, človek môže mať, ako som povedal, dve občianstva, ak sa tak dohodnú štáty, alebo postupne môže meniť občianstvá podľa svojho želania.

Národnosť človeka je nezničiteľná, a to preto, lebo vtlačá ľudskej duši znak rázu duchovného. Nemožno sa jej zriecť bez zničenia morálky ľudskej osobnosti. Odrodilec bol vždy označovaný za podliaka, a to už v rannom období našej európskej civilizácie, ako to vyplýva z posolstva, ktoré poslali Sparte Aténčania, keď sa Sparta obávala, že Atény by sa mohli spojiť s Xerxesom po víťazstvách pri Maratóne a pri Salamíne. Keď vypočítali v posolstve všetky väzby, ktoré ich viažu s gréckym národom, Aténčania pokračovali: „Silou týchto väzieb a našej cti pokladáme pre Aténčanov za vec takú hanebnú byť zradcami *našej vlasti a národa*, že vás teraz znovu uisťujeme, ak ste to predtým neverili, že kým žije čo len jeden Aténčan, nik sa nemusí obávať, že Atény sa stanú Xerxesovým spojencom.“ Toto posolstvo nám

zachoval Herodotos z Halikarnasu vo svojich *Historiai*. Podľa mestských štátov Gréci boli Aténčanmi, Spart'anmi atď., ale podľa národa boli „Hellenoi“, ktorých vlast'ou bola „Hellas“ (Grécko).

2. K čomu má dospieť náuka o národe? Po odstránení nejasností a zmätkov sa naciológia musí podujat' na analýzu idey národa a dôjsť pokiaľ možno k jasnému a presnému vymedzeniu toho, čím národ je.

Každý obor ľudského vedenia je definovaný svojím predmetom. Naciológia musí preto zhromaždiť všetky danosti súvisiace s národom. Musí určiť všetky podstatné rysy spoločné všetkým národom a na základe toho vymedziť špecifický druh skutočnosti, ku ktorej patria všetky národy. Je len samozrejmé, že iba dôkladná analýza života národov môže nám povedať, akého druhu je ich skutočnosť. Myslím si, že je to celkom logické, a teda všeobecne prijateľné.

Treba si však položiť otázku: môžeme sa dohodnúť na tom, kde hľadať národy?

Táto otázka sa môže zdať nezmyslom. No práve v nej je ohnisko problémov, a to pre nezhody medzi autormi, lebo je veľa takých, čo označujú štát ako národ, a viac tých, čo stotožňujú národný štát s národom, v dôsledku čoho ostane veľký počet národov bez označenia, čo by prakticky znamenalo, že sa pokladajú akoby za nejestvujúce čiže nie-národy. Tejto chyby sa dopustil ešte aj Ernest Renan, autor mnohých hlbokých postrchov o živote národov. Národ stotožňoval so štátom, a preto odmietol ideu, že by národné skupiny patrili do oblasti národov. Proti tomu sa vzpierajú všetky vylúčené národy. Ako možno zatvárať oči pred nepochybným jestvovaním ľudských pospolitostí, ktorých vnútorná súdržnosť je nad všetky pochybnosti, ktoré sa dožadujú jazykových a kultúrnych práv a ktoré potvrdzujú toto svoje zmýšľanie vzburami a vojnami?

Otázka preto musí znieť takto: jestvujú vo svete v rámci ľudstva pospolitosti, ktoré nezávisle od jestvujúcich štátov majú spoločné znaky a utvárajú presne vymedzené individuality, ktoré sa navzájom líšia napriek základným spoločným znakom, i keď veľmi mnohé nemajú vlastné politické spoločnosti?

Konkrétne: môžeme nájsť spoločného menovateľa pre také odlišné pospolitosti, ako sú Židia a Kurdovia, Bretónci a Francúzi, Baskovia a Španieli, Škóti a Angličania, Bengálcovia a Urdovia, Hindovia a Tamilovia, Zuluovia a Afričania, Ibovia a Bošimani, Kečuovia a Aymarovia, Mayovia a Guaraníovia, Cigáni a Eskymáci, aby som spomenul len niektoré, vedomé si svojej osobitosti, o ktorých národnej totožnosti nemôžu byť pochybnosti, i keď hneď veľmi mnohé z nich nie sú zaznačené na politických mapách sveta?

Som tej mienky, že môžeme, a to nezávisle od jestvovania mocných politických spoločností, ako napr. Spojených štátov, ktoré si nárokuje byť národmi a sa za národy vyhlasujú, hoci nimi nie sú, lebo v niektorých prípadoch nemajú ani len vlastného mena ako napr. obyvatelia Spojených štátov. A sú to práve tieto politické spoločnosti, ktoré v dôsledku svojej svetovej politickej moci najviac zahmlievajú problémy národov sveta. Nenájde sa nik so zdravým rozumom, kto by dával na roveň francúzsku národnú pospolitosť s obyvateľmi Spojených štátov, lebo rozdiely vo vnútornej súdržnosti sú príliš jasné, aby sa dali popierať.

Z hľadiska úlohy určiť druh skutočnosti, ku ktorej patria národy, zdá sa logickým vziať do úvahy radšej tie pospolitosti, ktorých súdržnosť je dokázateľná po stáročia, a nie národné štáty, a to preto, lebo oné pospolitosti, keďže nemajú ani kráľov, ani prezidentov, ani ústavy, ani moc zákonodarnú a výkonnú, umožňujú nám pozorovať ich národnú skutočnosť bez vonkajších príveskov, vlastných politickým spoločnostiam, a teda prísť do styku s ich vlastnou skutočnosťou, ktorá nás zaujíma.

Idea národa musí vyjadriť túto skutočnosť čo najhlbšie, a preto musí obsiahnuť všetky ľudské pospolitosti s ich väzbami, ktoré im umožňujú vzoprieť sa protivenstvám pochádzajúcim z historicko-politických síl. To znamená, že musia mať mocnú zjednocujúcu silu, nezávislú na zjednocujúcich silách štátu, aby sa mohli udržať po stáročia. Tá sila im dovoľuje prežiť zmeny v dejinách: môžu žiť v tom istom čase alebo postupne v rozličných štátoch bez ujmy na ich totožnosti.

Z toho vyplýva, že pravými národmi budú len tie pospolitosti, ktoré majú znaky spoločné všetkým ľudským zoskupeniam, či už majú, alebo nemajú vlastný štát. Všetky ostatné ľudské skupiny, ktorým chýbajú tieto spoločné rysy, sú iba napodobeninami národov, i keby to boli hneď hospodársko-politické veľmoci (ako napr. USA).

Je všeobecne známe, že na svete je veľa druhov skutočností. Aj my, ľudia, sme jednou zo skutočností: jestvujeme ako nerasty; živíme sa, rastieme a umierame ako rastliny; cítime a pohybuje sa ako živočíchy, ale nepatríme ani k nerastom, ani k rastlinám alebo živočíchom, pretože sme omnoho viac. Toto „omnoho viac“ má svoje korene v určitom činiteľovi, vyššom ako ríša nerastov, rastlín a zvierat. Tento činiteľ je vlastná „entelechéia“, vďaka ktorej jestvujeme ako ľudia. Človekom sa zaoberajú mnohé vedecké disciplíny, ale je isté, že konečná odpoveď na to, čo je človek, sa nenájde analýzou prvkov, ktoré utvárajú jeho telo. Môžeme objaviť kódy génov, môžeme vyrábať monokyseliny, ktoré tvoria živé bunky nášho tela, možno nahromadiť obrovské množstvá poznatkov a možno robiť výskumy hmotných prvkov, avšak tak nikdy nedospejeme k činiteľovi, ktorý rozhoduje o našej špecifickosti ako ľudských bytostí. Vďaka nemu sme tým, čím sme. Tento činiteľ sa nazýva duša. Všetka nerastnosť, rastlinnosť a zvierackosť nášho tela je naším vonkajškom; duša je naše vnútro. Len vďaka duši sme ľuďmi – napriek všetkým tvrdeniam materialistov.

Obdobným spôsobom jestvujú aj národy.

Národná bytosť nie je čistý duch. Aj v prípade národa ide o stelesneného ducha. Na otázku, kde je stelesnený, nie je ľahké povedať, ale zdá sa nám, že v duchovných hodnotách, ktorých nositeľmi sú všetci príslušníci národa. Zdá sa, že „entelechéia“ národa je prítomná vo všetkých, čo národ tvoria, ale spôsobom, ktorý dosiaľ nebol vysvetlený, a potrvá ešte dlho, kým sa dospeje k bližšiemu poznaniu tajomného jestvovania národov (ak sa to vôbec podarí). Isté je, že všetci autori, ktorí sa priblížili k tejto otázke, uznali tajomnosť národov. Medzi nimi už anti-metafyzik E. Renan a v súčasnom období aj mechanistický sociológ K. Deutsch bol nútený pripustiť, že po všetkých analýzach národného ostalo niečo nepomenovateľné. Tento unikajúci činiteľ je poslednou účinnou príčinou duchovnej jednoty národov. Preto občania

nejakého štátu netvorí národ; chýba im totiž vnútorná jednota. Politická jednota štátu a jeho občanov má povrchový a vonkajší charakter. Vnútornú jednotu nemožno kúpiť za doláre a nedosiahne sa hmotným blahobytom, ani „spôsobom života“ (way of life, ako sú naň pyšní občania Spojených štátov). Robot, ktorý vykonáva určité práce dokonalejšie ako človek, nie je človekom, lebo mu chýba to špecificky ľudské: vnútro. Je dokonalým vonkajškom.

Už som povedal, že politická spoločnosť nie je národom, a to ani v tom prípade, keď ide o politickú spoločnosť národnú. Národ sa totiž odlišuje od nej tak, ako sa duša odlišuje od funkcií prijímania potravy, rastu, množenia a pohybu. Duša je podmetom týchto vonkajších činností. Podobne aj v prípade národa politická, hospodárska a občianska činnosť je prejavom národa navonok. Národ presahuje všetky tieto činnosti a prestupuje všetky hmotné aspekty. Ostáva skrytým vo svojom vnútri: stráži svoje bytostné tajomstvo.

Národná politická spoločnosť môže sa zúčastňovať na politickom, hospodárskom a sociálnom živote sveta – to všetko patrí k jej politickým dejinám a doteraz sa všetky tieto udalosti zaznamenávali ako pravé národné dejiny. Ide o vonkajškové dejiny národného. Avšak pravými národnými dejinami sú dejiny, ktoré začínajú jeho vznikom, pokračujú rastom a vývinom jeho duchovosti, pričom tieto dejiny sú pri určitej interpretácii dramatickejšie než dejiny vojen, zemetrasení a pod. Prichádza čas, kedy sa začnú písať národné dejiny tohto druhu, lebo tak ako dejiny jednotlivcov nie sú len záznamami narodenia, vzrastu, učenia a činnosti čiže nielen opisom ich vonkajška, lež predovšetkým opisom ich vnútra, teda dejinami duše, do ktorých nás zasväcujú veľkí životopisci, spisovatelia a básnici vo svojich románoch, epopkách a drámach. Práve oni môžu opísať pravé dejiny duše spolu so spisovateľmi duchovného života. Vonkajšok je škrupina. Vnútro je skutočný obsah tak človeka, ako aj národov. Preto umelci môžu mnoho povedať k dejinám národa, pretože oni sú strážcovia jeho vnútra. Ako prvotinu nových národných dejín treba označiť dielo Maxa I. Dimonta *Jews, God and History*: sú to prvé dejiny národného vnútra.

Je len samozrejmé, že náuka o národe bude sa musieť zaoberať aj ľudským aspektom národovosti, a to z viacerých dôvodov.

Na prvom mieste, tak ako je v prípade jednotlivcov, človečenstvo (ľudská prirodzenosť) spoločným menovateľom všetkých ľudských individuí a ich rozličnosť sa zakladá na rozličnom stupni ľudskej telesnosti a duchovosti, aj v prípade národov národovosť (národná prirodzenosť) je spoločným menovateľom všetkých národných pospolitostí a ich rozličnosť sa zakladá na rozličnej participácii na národnej podstate.

Ďalej, pri dôkladnej analýze sa nám vznik národov javí ako nevyhnutný dôsledok ľudskej prirodzenosti čiže, ako som to už napísal na inom mieste, národy sú predĺžením človeka.

V dôsledku toho má život národov mnoho spoločného s postavením človeka (André Malraux: *condition humaine*) a dejiny národov sú v úzkom vzťahu s osudom človeka (Maurice Blondel: *destinée humaine*), čo umožňuje pochopiť, prečo príslušnosť človeka k národu je blízka srdcu človeka.

Je známe, že Mancini, jeden zo zakladateľov Talianskej školy medzinárodného práva, bol presvedčený, že národy sú útvarmi prírody v rámci ľudstva, a preto ich nazval „figlie della natura“ (dcérami prírody), čím ich odlíšil od umelých výtvorov človeka, akými sú štáty. O päťdesiat rokov neskôr Ortega y Gasset označil národy za „un quid divinum“ (niečo božské), čím chcel povedať, že v konečnom dôsledku sú národy dielom božieho stvorenia. Jeden z podstatných rozdielov medzi národom a štátom spočíva v tom, že národy sú dielom božím, kým štáty sú dielom človeka.

Národ je veľká hodnota v živote človeka. Nevieť si predstaviť, že by som mohol milovať iný národ ako svoj slovenský, i keď mnohé národy sú staršie, mocnejšie, s väčšou kultúrou a požívajú vo svete viac úcty ako národ môj slovenský.

3. Prínos iných vied k naciológii. Jestvovanie národov súvisí s mnohými problémami, a preto je samozrejmé, že niektorými aspektami národovosti sa zaoberajú rozličné vedecké disciplíny, ale len okrajovo, pretože nijaká si nevzala za hlavný predmet svojich výskumov národ ako taký.

Z tohto dôvodu niektoré z vedeckých odborov budú priamo pomocnými vedami nárológie, kým iné budú pre ňu dôležitým vedným prameňom.

Na prvom mieste je to dejepis (historiografia), ktorý hovorí mnohé o národoch, ale nie všetko, lebo to nebolo jeho úlohou.

Sú rozličné príčiny, prečo sa dejepis len čiastočne dotýka národov. Musíme si uvedomiť, že len pred nedávnom (čo je dvesto rokov v živote ľudstva?) vznikol záujem o národy ako jestvujúce skutočnosti a aby som povedal pravdu, vedecký záujem celkom nedozrel, lebo ešte nikde na svete nejestvuje katedra náuky o národe. Môj pokus v Argentíne stroskotal na nepochopení.

Iné príčiny sú rázu politického. Historici pochádzajúci z mladých a veľmi mladých národov (a tých je väčšina) sú obyčajne presiaknutí nacionalizmom alebo šovinizmom, a preto sú náchylní zamlčovať alebo prekrúcať životy národov susedných i národov, s ktorými žijú v spoločnom štáte. Nik nemôže očakávať od človeka predchnutého nacionalizmom dokonalý obraz dejinných súvislostí. Po príklad netreba chodiť ďaleko. Maďarskí historici sú do takej miery v službách maďarského nacionalizmu, že nie sú ochotní pripustiť evidentné fakty počiatkov života slovenského národa a neodškriepiteľnú účasť Slovákov na dejinách Uhorska, ktoré bolo spoločným štátom Slovákov a Maďarov. A o nič lepšie sa k dejinám slovenského národa nezachovali českí dejepisci ako Chaloupecký, Pražák, Vážny a iní, ktorí sa usilovali spochybniť dejinnú pamäť nášho národa.

Tejto národnej nezrelosti dopúšťajú sa aj historici iných národov. Tak napr. francúzske tvrdenia (Francúzi sú tiež mladým národom), že Bretónci sú nepolatinčeným zvyškom Keltov starej Galie, a preto treba urýchliť ich asimiláciu. Pravda, proti ich vôli.

Iným príkladom národnej nezrelosti sú historici amerických štátov zaoberajú sa životom prastarých domorodých národov.

Ako sa od nich líši Herodotos, ktorý zhromažďoval všetky dostupné informácie o národoch, o ktorých jestvovaní sa dozvedel! Ani starozákonní židovskí historici

nezamľčovali mená iných národov – blízkyh či ďalekých, lebo Židia boli vždy ochotní nechať žiť iných, ak sa im dovolilo žiť v pokoji.

Ale ani taký historik ako Arnold Toynbee sa nevymanil z anglickej megalománie, pre ktorú malé národy nič neznamenali a myslím, že silou zotrvačnosti neznamenajú ani dnes. Pre anglickou imperiálnou politikou vychovaného Toynbeeho dejiny majú len štáty, ale nie národy. Preto vo vzťahu ku Slovensku napísal: „Je nemožné napísať históriu slovensko-centricú alebo históriu chorvátsko-centricú ... V prípade týchto národov by bolo nemožné rozlíšiť ... vnútorné dejiny, ktoré by boli špecificky ich.“

Základný omyl Toynbeeho spočíva v stotožnení národa a štátu. Lenže pravdou je, že štáty majú politické dejiny a národy majú národné dejiny, a to aj keď nemajú štát. Politické dejiny Uhorska sú spoločné Slovákom a Maďarom, ale tak Maďari, ako aj Slováci majú aj svoje národné dejiny, ktoré spočívajú v utváraní ich vlastnej kultúry, v prehlbovaní vlastnej duchovosti a v zduchovňujúcej funkcii národa vo vzťahu k svojim príslušníkom. Ako som už povedal, tieto dejiny národného vnútra majú všetky, aj tie najmenšie národy. Tie tvoria aj slovensko-centricú históriu.

Spoločné rysy týchto vnútorných dejín sú materiálom, do ktorého sa musí vhlbiť naciológia, aby nám povedala, čo sú národy a aby sme pochopili aspoň niečo z ich tajomného života. Na toto myslel E. Renan, keď nám radil: „Pýtajte sa kultúry národov, ak chcete poznať ich ducha.“

Pre náuku o národe je ďalej dôležitá archeológia, pretože všetky jestvujúce národy majú v zemi ukryté poklady svojho umenia a teda dôkazy svojho kráčania po cestách času. V našom slovenskom prípade prispela archeológia za posledné polstoročie nesmiernou mierou k nášmu sebaopoznaniu a ešte veľa sa môžeme od nej dozvedieť o našom živote v minulosti. Na druhej strane, odkrývaním pokladov umenia vyhynutých národov prispieva archeológia k ich úplnejšiemu obrazu. V mnohých prípadoch ide o národy, ktoré žili na periférii historického diania zaznačeného v pamäti ľudstva, ale ktoré tiež mali svoje národné dejiny.

Okrem histórie a archeológie majú pre naciológiu veľký význam príspevky etnografie a etnológie: prvá zbiera poznatky o živote národov a druhá sa venuje ich výkladu. Pravdu povediac, výraz „etnológia“ mal označovať vedu, ktorá sa mala zaoberať podstatou národov. Bohužiaľ, s vývinom vedeckých disciplín sa etnológii pripísali iné úlohy, ako sa možno dočítať vo *Vocabulaire technique et critique de la Philosophie*.

Materiál nazhromaždený spomenutými dvoma disciplínami značne prispeje k oddeleniu individuálneho od vlastností spoločných všetkým národom, a tak aj k objasňovaniu podstatného.

Nie menej zaujímavý je výskum národných spoločností rázu politického. Vieme, že národy od samého začiatku svojho vzniku vytvárajú zárodočné spoločnosti, viac či menej dokonalé. Súčasťou týchto politických sústav sú rozličné podoby práva, ktoré platí pre vzájomný styk medzi ich členmi a medzi spoločnosťou a jej členmi. Známe je právo babylónske, židovské, rímske, keltské, slovanské, longobardské, baskické, gótske. Hoci tieto „práva“ sú vyjadrením národnej individuality, sú zaujímavé aj pre náuku o národe, ktorá hľadá v nich prvky všeobecnosti.

Národ, hoci sám o sebe nie je spoločnosťou, má určité aspekty spoločnosti. Že národ je niečo viac ako spoločnosť, to museli uznať ešte aj mechanici politických spoločností, známi pod menom „nation-builders“. Aj sociológia teda patrí k pomocným vedám naciológie.

V poslednom čase si medzi biológmi, psychológmi a parapsychológmi razí cestu myšlienka, že kultúrne zážitky členov národov sa zrejme zaznamenávajú a že pomocou kódov by sa mohli dediť určité formy postojov a správania, spoločné určitej etnickej skupine. Tento prístup si zaslúži veľkú pozornosť, pretože by vysvetlil mnohé nateraz neznáme fakty súvisiace so správaním členov rozličných národov. Ako príklad uvádza sa Mojžišov prípad. Od raného detstva bol vychovaný v kultúre odlišnej od kultúry jeho rodičov, ktorú vôbec nepoznal. A predsa, ako dospelý muž dokázal spolicovať s trpiacimi ľuďmi, ktorí by členovi faraónovej rodiny mali byť podľa vtedajších zvykov úplne ľahostajní. Na čom sa zakladala táto „empatia“? Zdedil ju cez neuróny rodičov?

Ešte sa nepovedalo posledné slovo o mohutnosti ľudského ducha, s ktorou úzko súvisí duch národa. Skúmať tento vzťah a súvislosť je úlohou budúcnosti, najmä za pomoci hĺbkovej psychológie. Sem rozhodne patrí učenie Carla C. Junga o národných archetypochoch.

Keďže podľa tisícročných presvedčení ľudstva človek má bytostné korene v mimovesmírnej sile, ktorú duchovná tradícia ľudstva nazýva Bohom, a pretože národy sú predĺžením ľudskej prirodzenosti, ktorej celú mohutnosť dosiaľ nepoznáme, je logické, že národy vznikajú silou Božej tvorivosti, o ktorej nám v poslednom roku svojho života, po dlhom a trpkom utrpení zanechal svoje svedectvo Dominik Tataraka, keď napísal, že „Duch boží ďalej tvorí“. Nielen vo vesmíre, nielen v prírode našej Zeme, nielen v ľudstve, ale predovšetkým v národoch a človeku. O tom môžu povedať ľudstvu viac tvorcovia kultúry, teda duchovosti, ktorá svojou povahou presahuje hranice materiálnosti.

Nakoniec, nie menej dôležité sú pre náuku o národe filozofia a štúdium národného umenia.

Pretože náuka o národe hľadá podstatu národov, patrí do oblasti filozofie, ale nie výlučne, pretože veľká časť jej postupov nevyhnutne presahuje hranice analytického rozumu (ratio discursiva), v dôsledku čoho je nútená siahnúť po nástrojoch rozumu intuitívneho. Práve tak, ako konkrétny človek nemôže byť obsiahnutý ani filozofickou, ani biologickou antropológiou, ktoré sú odsúdené na pomoc básnikov, spisovateľov a hudobných skladateľov, teda na pomoc umenia, tak aj v živote národov je nevyhnutné vyhradiť veľký priestor pomoci umenia. Bez neho je nemožné pochopiť podstatu národov.

Skrátka, metódy naciológie sa budú meniť podľa prístupu k podstate národného života. Akákoľvek skostnatenosť v metódach bude mať za následok znetvorený obraz národov, a teda aj neúspech v hľadaní toho, čo Ortega y Gasset označil za hlavnú úlohu: zistiť, k akému druhu skutočnosti patria národy.